

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

J. Bačkovský

30 let Československé akademie věd

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 27 (1982), No. 5, 241--243

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/137787>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1982

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

30 let Československé akademie věd

Jindřich Bačkovský, Praha

První projekt státní instituce pro vědu v naší zemi v postavení ministerstva publikoval v letech 1861 až 1863 Jan Evangelista Purkyně v časopisu *Živa* pod názvem *Akademia*. Purkyňovy idee byly v podstatě realizovány až o devadesát let později zákonem o Československé akademii věd, který byl schválen Národním shromážděním 29. října 1952.

Od dob Platonových vznikla v celém světě řada akademií s velmi různým speciálním zaměřením vědeckým, uměleckým i vojenským. V četných případech měly tyto akademie charakter zájmových společností nebo učilišť. Avšak Purkyňova koncepce akademie jako vysokého státního správního, řídicího i výkonného vědeckého orgánu, tj. vybaveného také výzkumnými ústavy, mohla být u nás realizována teprve za předpokladu splnění některých podmínek.

Největší význam pro vznik naší Akademie nepochybně mělo šestisetleté působení nejstarší univerzity ve střední Evropě — pražské University Karlovy. S renesančním osvícenstvím pronikajícím do střední Evropy, které s sebou přinášelo prvky průmyslové výroby, vznikla pražská inženýrská škola (1817), z níž se vyvinulo pozdější České vysoké učení technické.

K rozvoji české vědy podstatně přispěly také Učená společnost a další vědecké spolky (mezi nimi v r. 1862 dnešní JČSMF), Národní museum a posléze i Česká akademie věd a umění za podpory mecenáše J. Hlávky. Velký význam mělo založení řady odborných a vědeckých časopisů.

Vznik samostatného československého státu po první světové válce byl dalším důležitým faktorem pro rozvoj naší vědy. V té době bylo založeno několik ústavů vysokých škol, ale vzniklo i několik státních ústavů mimo vysoké školy. Pod tlakem mezinárodní průmyslové konkurence a podle vzoru některých velkých koncernů (Philips, Siemens) vznikala také u nás při velkých průmyslových závodech speciální výzkumná oddělení, laboratoře, popř. i ústavy. Pro řešení metalurgických problémů byl založen Škodovými závody v Plzni Pokusný ústav (obdobné laboratoře byly také v ČKD a v ocelárnách Poldi Kladno). Ve Škodových závodech bylo také oddělení balistiky, matematické oddělení, strojní výzkum a ve spolupráci s prof. V. Dolejškem vznikl 29. listopadu 1934 Fyzikální výzkum.

Během II. světové války byly české vysoké školy uzavřeny a jakýkoli kontakt s vývojem světové vědy byl zcela přerušen. Po osvobození Československa sovětskou armádou bylo nutné nejen opět uvést do provozu vysoké školy, ale také pomýšlet na vytvoření organizační základny pro výzkumné ústavy s perspektivou jejich využití pro budování socialistického státu.

Osnova zákona o organizaci výzkumu byla projednána v národohospodářské komisi ÚV KSČ již v listopadu 1945, avšak pro tehdejší složitou vnitropolitickou situaci nebylo možné přijetí zákona prosazovat. Organizačním mezistupněm výzkumu proto bylo přiřazení výzkumných pracovišť ke generálním ředitelstvím čs. závodů. Teprve únorové vítězství 1948 otevřelo cestu k soustavnému projednání návrhu zákona v meziministerském řízení, takže 7. prosince 1949 mohl být přijat Národním shromážděním zákon 261 o organizaci výzkumnictví a dokumentační služby.

Výzkumnictvím podle tohoto zákona se rozumí soustavné vědecké bádání, které vytváří a shromažďuje vědecké poznatky a zkoumá možnost jejich využití pro rozvoj a zabezpečení hospodářského celku a zvýšení úrovně lidu.

K vybudování jednotné organizace výzkumnictví se zřizuje Ústředí vědeckého výzkumu. Do jeho působnosti náleží:

1. návrh plánů výzkumných prací
2. sledovat a koordinovat činnost výzkumných ústavů
3. určovat základní výzkumné úkoly
4. dbát o využití výsledků v praxi
5. pečovat o plánovitou výchovu vědeckých pracovníků (aspirantura)
6. dbát o věcné vybavení výzkumných ústavů a využití jejich zařízení
7. pečovat o pořádání sjezdů, konferencí a porad
8. pečovat o styky se zahraničím
9. udělovat odměny.

Vládním nařízením č. 80/1950 Sb. bylo zřízeno sedm ústředních výzkumných ústavů pro matematiku, fyziku, astronomii, geologii, chemii, polarografii a biologii.

Tak byly vytvořeny základní předpoklady pro založení Československé akademie věd, jež pak vznikla přebudováním národních vědeckých institucí, to je Královské české společnosti nauk, České akademie věd a umění, Matice slovenské a Slovenské akademie věd a umění.

Ve znění zákona ze dne 15. prosince 1977 č. 91 Sb. Československá akademie věd je vrcholnou vědeckou institucí Československé socialistické republiky; rozvíjí badatelskou činnost ve svých vědeckých pracovištích a jako své členy sdružuje nejvýznamnější vědecké pracovníky.

Úkolem Akademie je pečovat o plánovitý rozvoj československé vědy a provádět vědecký výzkum na svých pracovištích tak, aby výsledky vědeckovýzkumné práce plně sloužily výstavbě vyspělé socialistické společnosti v Československé socialistické republice. Při plánování vědeckého výzkumu a veškeré své činnosti vychází Akademie z cílů hospodářského, kulturního a politického rozvoje naší společnosti, stanovených Komunistickou stranou Československa; zaměřuje vědecký výzkum tak, aby stálým rozvojem vědy napomáhal Komunistické straně Československa, státním i hospodářským orgá-

nům a organizacím i společenským organizacím v jejich činnosti, směřující k uskutečnění těchto cílů a zejména i k soustavnému zvyšování materiální a kulturní životní úrovně pracujících. Ke splnění těchto úkolů Akademie zejména:

- a) vytváří celkovou koncepci rozvoje československé vědy v souladu s potřebami vývoje socialistické společnosti;
- b) rozvíjí na nejvyšší úrovni vědeckovýzkumnou činnost řešením základních, pro hospodářství a společnost nejdůležitějších teoretických problémů přírodních, technických a společenských věd a napomáhá realizaci výsledků této činnosti;
- c) vypracovává návrhy státních plánů základního výzkumu v oblasti přírodních, technických a společenských věd a předkládá je vládě a Státní komisi pro rozvoj a koordinaci vědy a techniky;
- d) koordinuje a kontroluje plnění těchto plánů;
- e) vědecky a metodicky usměrňuje výzkum na vysokých školách a ostatních vědeckovýzkumných pracovištích tak, aby byl zaměřen na nejdůležitější úkoly v souladu se státním dlouhodobým plánem rozvoje vědy a techniky, aby se neustále zvyšovala jejich úroveň a aby se co nejúčelněji využívalo všech prostředků;
- f) pro potřeby vědeckých pracovišť i pro potřeby praxe vyhledává a vychovává, zejména ve spolupráci s vysokými školami, vysoce kvalifikované, ideologicky vyspělé a své socialistické vlasti oddané vědecké pracovníky a napomáhá vysokým školám v jejich pedagogické činnosti;
- g) zveřejňuje výsledky své činnosti a napomáhá popularizaci výsledků vědeckého výzkumu;
- h) je vrcholným představitelem československé vědy v zahraničí; organizuje a koordinuje vědecké styky s akademii věd a obdobnými vědeckými institucemi v zahraničí, zejména rozvíjí spolupráci s akademii věd socialistických zemí.